

УДК 821.111(73(092))

Світлана Кльось, викладач кафедри практики англійської мови
Мар'яна Ковцуняк, викладач кафедри практики англійської мови
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДИТЯЧОЇ ПОЕТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ РЕДЬЯРДА КІПЛІНГА УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ

У статті розглянуто вірш "Шість слуг" Р. Кіплінга зі збірки "Казки просто так" та його україно- та російськомовну інтерпретації. Звернено увагу на перекладацькі трансформації, здійснені І. Теплим, Л. Солонько, С. Подопрігорою та С. Маршаком. Текст перекладів проаналізовано з метою пошуку як такого, що найкраще відповідає перекладацьким стандартам та найадекватніше передає мову оригіналу.

Ключові слова: художній переклад, вірш, реалії, жанр англійської дитячої літератури, перестановка, декомпресія, ритм.

Літ. II.

Светлана Кльось, преподаватель кафедры практики английского языка
Марьяна Ковцуняк, преподаватель кафедры практики английского языка
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ДЕТСКОЙ ПОЭТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ РЕДЬЯРДА КИПЛИНГА НА УКРАИНСКИЙ И РУССКИЙ ЯЗЫКИ

В статье рассматривается стих "Шесть слуг" Р. Киплингa со сборника "Сказки так себе" и его украинскую и русскую интерпретации. Сосредоточено внимание на перекладных трансформациях, исполненных И. Теплым, Л. Солонько, С. Подопрігорою и С. Маршаком. Текст переводов проанализировано с целью поиска как такого, что наилучше отвечает перекладным стандартам и в наилучшей мере передает язык оригинала.

Ключевые слова: художественный перевод, стих, реалия, жанр английской детской литературы, перестановка, декомпрессия, ритм.

Svitlana Klyos', Lecturer of the English Practice Department
Maryana Kovtsunyak, Lecturer of the English Practice Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE PECULIARITIES OF TRANSLATION OF RUDYARD KIPLING'S POETIC LITERATURE FOR CHILDREN IN UKRAINIAN AND RUSSIAN

The article consider Rudyard Kipling's verse "Six Serving-Men" from a poetry selection "Just So Stories" and its Ukrainian and Russian versions. Attention is paid to the translations made by I. Teplyy, L. Solon'ko, S. Podopryhora and S. Marshak. Text of translation is analyzed with the aim of finding the ones that refer to the translation standards in the best way and transfer the language of the original in the most adequate way.

Keywords: artistic translation, verse, realia, genre of English literature for children, replacement, decompression, rhythm.

Актуальність теми. Проблема вивчення теорії та історії англійської поетичної дитячої літератури та особливості її перекладу українською та російською мовами посідають вагомe місце в анамнезі світової науки. Останні десятиліття дещо поживали обговорення проблем перекладу літератури для дітей: з'явилися всебічні дослідження закордонних науковців, серед яких варто відзначити праці Зохар Шевіт, Джіліан Лейсі, Рійти Ойтінен, Емер О'Саліван та інших.

Попри існування таких досліджень залишається ряд дискусійних питань, пов'язаних із появою окремих граней у перекладах

українською та російською мовами, що вимагає нового сприйняття та критики художнього перекладу. Саме ця проблема й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Творчість Редьярда Кіплінга вже була предметом наукового аналізу на мовознавчому та перекладознавчому рівнях як у вітчизняних, так і закордонних працях Ф.М. Скіяр (1977), С.Р. Габріелян (2005), А.В. Головні (2008), І.Д. Олійник (2009) та інших.

А.В. Головні, досліджуючи міжкультурний простір художньої прози Р. Кіплінга, вважає, що у світогляді письменника поєдналися англійська та індійська національні традиції. Взаємодія цих

двох культур відтворилися у його творчому доробку, а лінгвокультурний простір його прози визначається спеціальними рисами, при зіставленні яких виявляються найтипівші особливості кожного народу [4, 15].

Досліджуючи україномовні переклади збірки Р. Кіплінга “Казки просто так”, І.Д. Олійник вперше розглядає моделі оцінювання перекладів відповідно до завдань та принципів тлумачення дитячих текстів [7, 5].

Ф.М. Скляр акцентується на проблемі змішування та накладання жанрів у письменницькій практиці Р. Кіплінга [9, 11].

С.Р. Габріелян вивчала поняття еквівалентності при порівнянні оригіналів і перекладів [2, 13].

Поділяючи думки дослідників щодо аналізу творчих здобутків Р. Кіплінга, вважаємо, що лише дослідження І.Д. Олійник є найближчим до аналізу нашої статті, бо лише вона досліджувала україномовні переклади творів Р. Кіплінга для дітей, систематизувала інтерпретаційні підходи різних тлумачів та подала оцінкові судження щодо перекладів його творів. Проте з кожним роком появляються нові переклади, тому предмет нашого дослідження – вірш “Шість слуг”, а не всі казки Р. Кіплінга загалом.

Мета статті – аналіз вірша “Шість слуг” Р. Кіплінга в перекладах українською та російською мовами та встановлення найточнішої кількості відтворення елементів оригіналу через переклади.

На основі запропонованої мети можна чітко сформулювати основні завдання: 1) схарактеризувати творчість Р. Кіплінга; 2) розглянути україномовні переклади вірша “Шість слуг”, здійснені І. Теплим і Л. Солонько, а також російськомовні, запропоновані С. Маршаком і С. Подопрігорою у порівняльному аналізі; 3) подати оцінкові судження стосовно переваг і недоліків перекладного матеріалу; 4) дійти до ґрунтовних висновків щодо адекватності передачі вірша українською та російською мовами.

Об’єкт дослідження – україно- та російськомовні переклади вірша “Шість слуг” Р. Кіплінга.

Матеріалом дослідження слугує вірш “Шість слуг” зі збірки Р. Кіплінга “Казки просто так”.

Метод дослідження – системного аналізу, зумовлений метою, завданнями та аналізованим матеріалом статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Редьярд Кіплінг (англійською Joseph Rudyard Kipling) народився 30 грудня 1865 року в місті Бомбеї, в Індії, де здобув визнання відомого поета та прозаїка, відомий як творець дитячих казок про Мауглі, допитливе слоненятко, кішку, яка “гуляє

сама по собі”, про відважного мангуста Рікі-Тікі-Таві та багатьох інших.

З шести років Редьярда було відправлено до Англії на виховання до далекої родички. Незабаром він поступає до коледжу Вествард-Хо, котрий він залишає так і не закінчивши.

Редьярд рано відчув письменницьке покликання. “Шкільна лірика” (1881) – це перша спроба його пера, хоча ці вірші загалом були наслідувальні. Сім років Кіплінг присвятив журналістиці. У 1890 році вийшли дві нові збірки “Місто Страшної ночі”, “Сватання Діни Шад”. Невдовзі вийшла чимала добірка оповідань, де Кіплінг продовжує розробляти індійську тематику [6, 13].

У 1892 році Кіплінг надовго покидає Англію. Його шлях лежить через Південну Африку, Австралію і Нову Зеландію. Звістка про смерть друга, американця Балестье, у співавторстві з котрим було написано пригодницький роман “Наулахка”, перервала подорож Редьярда. В Америці він пише знамениті “Книги джунглів” (1895), в центрі яких – історія людського малюка, вигодуваного вовчицею і котрий виріс у вовчій зграї. Із неабиякою цікавістю читач стежить за тим, як Акела, мудрий і відважний вожак вільного народу, як звать себе вовки; чорна пантера Багіра, смілива й спритна; старий товстий ведмідь Балу, охоронець законів джунглів, рятують Мауглі від ікол тигра Шер-Хана, взявшись з великим терпінням навчати його змалку всім хитроцям і премудроцям життя тваринного світу в джунглях, виручають його в важкі хвилини, захищають, ризикуючи своїм життям, навертають увагу й решти тварин за покликом крові [6, 33].

Кіплінг добре знав індійський фольклор і черпав матеріал з глибокої скарбниці туземних казок і легенд. Крім того, автор сам творив свій власний фольклор і міфи про Індію. Його турбують проблеми природи й цивілізації, про місце людини на землі, котрі він вирішує у нетрадиційний спосіб. “Книги джунглів” побудовані за мозаїчним принципом. Вони складаються з 15 фрагментів, з історією Мауглі пов’язані лише вісім. Поряд з оповіданнями про Мауглі вміщені історії про Білого Котика, оповідання про Пуран Багата, котрий є героєм багатьох пенджабських легенд і шанується як святий [3, 383].

У zenіті слави Кіплінг повертається до Англії, але в 1899 році його спіткало страшне горе – помирає його старша дочка. Знову починається кочівне життя, він їде до Південної Африки. З’являється роман про Індію “Кім”, а згодом – “Казки просто так” (1902) [3, 384].

В останні роки творчі удачі Кіплінга стають все рідшими. Помер письменник у 1936 році, його поховано у Вестмінстерському абатстві.

Збірка Кіплінга “Казки просто так” адресована його маленькій дочці Еффі. Багато з тих казкових історій дівчинка вивчала напам’ять і старанно виправляла батька, коли він припускався неточностей, оповідаючи їх знову. Саме тому Кіплінгу спала на думку записати їх знову та надрукувати. Відтак видані письменником історії про те, як у слона з’явився хобот, а у леопарда – плями на шкурі, чому верблюд має горб, а кішка завжди “гуляє сама по собі”, вже багато десятиліть дарують втіху юним читачам з різних країн.

Інтерпретацією книги для дітей “Казки просто так” займалися багато перекладачів, зокрема російською мовою – С. Маршак і С. Подопригора, українською – Л. Солонько, а також нещодавно появився переклад І. Теплого.

С. Маршак вважає, що переклад – мистецтво, покликане відтворювати іншою мовою потаємні думки, образи, найтонші відтінки почуттів, які вже знайшли своє достатньо чітке вираження в мові оригіналу [5, 12].

Вірш “Шість вірних слуг” в інтерпретації С. Маршака російською мовою прожив багато десятиліть і поколінь. Однак на даний час появляються чимало інших перекладачів, які, беручи до уваги орієнтири попередників, прагнуть створити досконаліші переклади. Мова йде про С. Подопригору, яка пропонує своєрідний алгоритм роботи з перекладом. Вона вказує на різницю між українською та англійською казкою, яка полягає в наявності великої кількості віршиків. Багатообразність жанрів англійської дитячої літератури допомагає письменникам розширити світогляд дитини [8, 4].

Порівняймо оригінал та переклад вірша “Шість вірних слуг” російською мовою:

Оригінал

I keep six honest serving-men
(They taught me all I knew);
Their names are What and Why and When
And How and Where and Who.
I send them over land and sea,
I send them east and west;
But after they have worked for me,
I give them all a rest.
I let them rest from nine till five,
For I am busy then,
As well as breakfast, lunch, and tea,
For they are hungry men.
But different folk have different views;
I know a person small –
he keeps ten million serving-men,

Who get no rest at all!
She sends 'em abroad on her own affairs,
From the second she opens her eyes –
One million Hows, two million Wheres,
And seven million Whys [11, 15]!

Переклад С. Маршака

Есть у меня шестерка слуг,
Проворных, удалых,
И все, что вижу я вокруг, –
Все знаю я от них.
Они по знаку моему
Являются в нужде.
Зовут их: Как и Почему,
Кто, Что, Когда и Где.
Я по морям и по лесам
Гоняю верных слуг.
Потом работаю я сам,
А им даю досуг.
Даю им отдых от забот –
Пускай не устают.
Они прозорливый народ –
Пускай едят и пьют.
Но у меня есть милый друг,
Особа юных лет.
Ей служат сотни тысяч слуг, –
И всем покоя нет!
Она гоняет, как собак,
В ненастье, дождь и тьму
Пять тысяч Где, семь тысяч Как,
Сто тысяч Почему [5, 15]!

Переклад С. Маршака легко читається, однак у ньому він робить багато перекладацьких трансформацій, зокрема перестановку. Та й декомпресія має своє місце. В оригіналі є 20 рядків, у перекладі – 24. Переклад дещо вільний.

С. Маршак пропонує свою власну версію. Вона може функціонувати як окремий вірш, деякою мірою далекий від оригіналу.

Переклад С. Подопригори, на відміну від перекладу С. Маршака, еквілінеарний. Це відображене у наступних рядках:

I keep six honest serving-men
(They taught me all I knew);
Their names are What and Why and When
And How and Where and Who.

Шесть верных слуг – мои друзья –
Научат вас всему.

Зовут их Кто? Когда? и Где?

Кто? Как? и Почему [8, 5]?

Вищезгадана інтерпретація неточна, немає перекладу фразового дієслова *to keep*. Перекладач вводить нову лексику *друзья*, яка відсутня в мові оригіналу.

Візьмемо до уваги україномовний переклад Л. Солонько:

Шість вірних слуг у мене є,
Що вчать мене всьому.
І так їх звати:
Що, час,
Як, де, куди, чому.
На Південь, Північ, Захід, Схід
Я їх щоденно шлю,
А тільки зроблять все, що слід,
Споочинок їм даю.
Споочинок з ранку до шести –
В цей час працюю сам.
Отак трудитися разом
Я, друзі, раджу й вам.
Та різні звички у людей.
Я дівчинку знаю одну:
У неї аж десять мільйонів слуг
Живуть без спочинку і сну.
Лиш очки протре – і по світу всьому
Жене своїх слуг, як собак:
Один мільйон Де,
Та ще два Чому,
І сім мільйонів Як [1, 215 – 216].

В оригіналі рядка *they taught me all I knew* дана часова форма минулого неозначеного часу – вони вчили мене те, що я знаю. В перекладі наявна часова трансформація – теперішній неозначений час.

У п'ятому рядку перекладу *I send them over land and sea* відбувається лексична заміна на український мотив – якщо море, тоді Південь. На Півдні Великої Британії моря нема. До того ж, у перекладі втрачене повторення “I send them... I send them”, яке, певна річ, носить конкретне смислове навантаження.

Оригінал написаний чотиристопним хоресом у поєднанні з тристопним: -+ -+ -+ // -+ -+ -+ // -+ -+ -+ // -+ -+ -+.

Водночас римування клаузул – перехресне (men-when, knew-who і т. д.). В перекладі частково порушене римування.

Фразеологічна одиниця *but different folk have different views* перекладено простим відповідником *та різні звички у людей*, а не українським фразеологізмом.

Поетична мова являє собою особливий вид словесного мистецтва. Переклад поетичної мови має лінгвістичну специфіку, основу якої складають багатозначність семантики і множинність інтерпретацій. Зрозуміло, що перекладач повинен створити новий поетичний текст, еквівалентний оригіналу за його концептуальної та естетичної інформації.

Розгляньмо переклад І. Теплового.
Шість чесних слуг тримаю я
(Всіх знань, що мав, дали);

Хто, Що, Чому їх на ім'я,
І Як, і Де, й Коли.
На захід шлю їх, і на схід,
По суші й по воді;
Та праці їх уздрівши плід,
Спочить даю тоді.
Спочить даю, поки труджусь
Впродовж восьми годин,
І з часом їжі їх годжусь –
Голодні ж бо вони.
Та що голів, – то так й умів;
Одна малючка є:
Мільйонів десять має їх,
Спочинку ж не дає!
В чужі краї, дивись, гряде –
Лиш сну прорве та тьму –
Мільйон слуг Як, іще два Де,
Мільйонів сім – Чому [10, 8].

У перекладі І. Теплового цілком збережена ритмо-мелодійна домінанта та часова форма першотвору, що не було зроблено у вищезгаданих інтерпретаціях.

У перекладі І. Теплий вдається до деяких трансформацій.

Трансформація узагальнення притаманна перекладу рядка *I let them rest from nine till five // For I am busy then – Спочить даю, поки труджусь // Впродовж восьми годин*. Такий прийом надає перекладеному рядку значення конкретизації. Прийом генералізації використаний у перекладі *As well as breakfast, lunch, and tea – І з часом їжі їх годжусь*. В українській мові можлива заміна суто англійського концепту “breakfast-lunch-tea” одним словом – “їжа”, що й зумовлене вибором перекладача.

У перекладі з метою підсилення значення лексеми “відпочинок” збережене повторення *I give them all a rest. // I let them rest from nine till five – Спочить даю тоді. // Спочить даю, поки труджусь*, проте у перекладі рядка *I send them over land and sea, // I send them east and west* опущене повторення *I send them*: *На захід шлю їх, і на схід, // По суші й по воді*. Такий прийом допустимий з метою збереження ритму у мові перекладу та милозвучності української мови.

Фразеологізми – особливий вид лексики, в якій виявляється національна специфіка мови.

Фразеологічні одиниці з однієї мови на іншу, як правило, дослівно не перекладаються. У вірші ідіома *different folk have different views* перекладена шляхом пошуку абсолютного фразеологічного еквіваленту в українській мові – *Та що голів, – то так й умів*, що свідчить про багатство рідної мови перекладача.

Висновок. Художній переклад поезії – це

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДИТЯЧОЇ ПОЕТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ РЕДЬЯРДА КІПЛІНГА УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ

творчість перекладача-поета, який створює атмосферу сюжету та стилю автора. Тому основною метою художнього перекладу є максимальне наближення до тексту оригіналу.

Отже, існує багато перекладів вірша “Шість слуг”. Вірний переклад завжди повинен базуватися на передачі художнього стилю мовлення оригіналу. Провідним завданням художнього перекладу є вплив на людську психіку, почуття, думки через зміст і форму створених авторами поетичних текстів. Перекладач має майстерно відбирати лише ті мовні засоби, що якнайкраще відображають оригінал, використовуючи весь лексичний потенціал рідної мови.

Саме таким слугує переклад І. Теплового, що в найбільшій мірі наближений до оригіналу та виконаний на високому художньому рівні. Мова його перекладу зумовлена великим перекладацьким вмінням і талантом, бо ж за його плечима – багаторічний досвід праці у галузі теорії та практики перекладу.

Перспективним напрямком поглибленого вивчення даної проблеми можуть бути прагматичні проблеми перекладу, а також порівняльний аналіз англійських та українських фразеологічних одиниць у першотворі та перекладі, а також дослідження етномовного компоненту вірша, що відображається у фонетичних, просодичних, граматичних та лексичних особливостях мовного матеріалу, з якого твориться словесний образ.

1. Бех П. Англійська мова: посібник для вступників до вузів. – К.: Либідь, 1992. – С. 216 – 217.

2. Габриелян С.Р. Проблема художественной эквивалентности в переводах сказок Киплинга на армянский язык: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.01.04

“Теория литературы” / С.Р. Габриелян. Ереван, 2005. – 30 с.

3. Гензель Е.Ю. Киплинг // История Всемирной литературы: В 9 т. – М.: Просвещение, 1994. – Т. 8. – С. 381 – 384.

4. Головня А.В. Лінгвокультурний простір художньої прози Р. Кіплінга: автореферат дисертації на здобуття наук. ст. к. ф. н. / А.В. Головня, Донецький національний університет ім. В. Гнатюка. – Донецьк, 2008. – 25 с.

5. Маршак С. Переводы с английских и шотландских поэтов. Собрание сочинений в восьми томах. Т. 3. – М.: Художественная литература, 1969. – 230 с.

6. Мозм выбирает лучшее у Киплинга // Мозм У. Подводя итоги. – М.: Просвещение, 1991. – 123 с.

7. Олійник І.Д. Україномовні переклади збірки Редьярда Кіплінга “Just So Stories”: рецензія, інтерпретація, оцінювання: автореферат дисертації на здобуття наук. ст. к. ф. н. / Олійник І.Д. Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2009. – 20 с.

8. Подопригора С.А. Методические рекомендации “Использование переводов поэтических произведений на уроках английского языка и во внеурочное время” Из опыта работы учителя английского языка МОУ “СОШ №39” г. Астрахани (доступно на <http://www.google.com.ua/url?url=http://itn.ru/attachment.aspx>)

9. Скляр Ф.М. Творчество Р. Киплинга 1882 – 1891 гг. От репортажа к рассказу и балладе: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: М., 1979, – 23 с.

10. Теплий І.М. Шість слуг / переклад з англійської мови // English Teacher. – Drohobych: Publishing Department of Ivan Franko Teacher Training University of Drohobych, 2013. Р. 8.

11. Kipling R. Just So Stories. New York: Courier Corporation, 2001. – 99 p.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2016

“Мова росте елементарно, разом з душею народу”.

Іван Франко
український письменник, поет

“І возвеличимо на диво і розум наш, і наш язик...”

Тарас Шевченко
український поет, письменник, пророк України

